

N. JUHÁSZ TAMÁS

Vérpótló

Az éjszaka gyermekei

A vámpírismus jelensége nem csupán mítoszainkban található meg, de besettenkedett az irodalomba, a zenébe, a számítógépes játékokba és a filmek világába is. (S tette ezt úgy, ahogy Drakula is behatolt Mina Harker szobájába.) Napjainkban már egy igen „túlfejlett” jelenségről van szó, amely mint valami vírus evolválódott, transzformálódott, és így gyakorlatilag fennmaradt a hétköznapjainkban is.

Az általam recenzált tanulmánykötet ezt a jelenséget hivatott felmérni és bemutatni. *Az éjszaka gyermekei. Tanulmányok a vámpírizmusról* 2012-ben jelent meg a Liliium Aurum kiadónál a nagysikerű Parazita könyvek sorozat 6. köteteként. A könyv borítója is stílusosan fekete, amelyen vér „csordogál”, egészen élethűen. A szövegek szisztematikusan épülnek egymásra, ismerve H. Nagy Péter korábbi munkáit (aki jelen kötetet is összeállította), logikus lépés volt a részéről, hogy a legendáktól kezdve eljussunk napjaink (irodalmi és filmes) vámpírbrázolásaihoz. A kötet nem csupán a világirodalmi vámpírizmust veszi górcső alá, hanem foglalkozik a magyar vonatkozásokkal is, ilyen például a Báthory-legenda, Vámbéry Ármin, vagy éppen a *Finnugor vámpír c.* regény.

A kötet bevezetője után Benyovszky Krisztián *Szerteágazó vérvo-*nal c. tanulmánya következik, amely részben a vámpírmítosz kialakulásával foglalkozik, részben pedig a jelenség esztétikai megközelítésével. Megtudhatjuk azt is, hogy a vámpírok eredete elsősorban nem a balkánról származik (mint ahogy azt sokan hiszik a szó eredete miatt), hanem valójában a világ minden táján megtalálható valamely „változatában”. Ilyenek lehetnek a tibeti virikák nevezetű lények, vagy a görög eredetű lamiák is. Kutatásaim során arra a megállapításra bukkantam, hogy a vámpírismus eredete ennél jóval korábbra tehető, mégpedig a kannibalisztikus törzsekhez vezethető vissza. Ezekben az ősi közösségekben úgy tartották, hogy ha elfogyasztják ellenfeleik húsát (akár az agyat is), és megisszák a vért, akkor a legyőzöttek ereje, életenergiája is beléjük száll. Tehát a vér már ekkor megkapta rituális jellegét. Benyovszky pontosan leírja a későbbi visszajáró lelkek mítoszának megszületését.

Ezt követően a vámpírikus esztétikájáról olvashatunk, ez a jelenség egyértelműen a rüt és a groteszk fogalmába tartozott (és részben tartozik mind a mai napig), ugyanakkor a szerző nagyon pontosan megfogalmazza, hogy a filmtörténet során megfigyelhetjük azt, ahogy a vámpír kriptalakó szörnyből fokozatosan átalakul elegáns

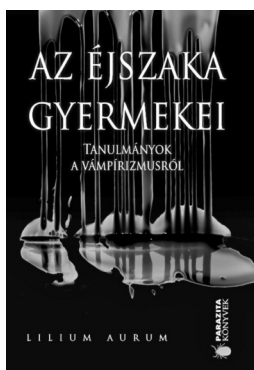

csábítóvá. Erre tökéletes példa az 1922-ben megjelent *Nosferatu* című Murnau-film, illetve a majd egy évtizeddel későbbi, 1931-es *Drakula*, amelynek a címszereplője a méltán híressé vált Lugosi Béla.

Arany Zsuzsanna *Gonosz alakok megjelenése az irodalomban: a vámpír* c. tanulmányában specifikálja a jelenséget. A szöveg első fele a jó és a gonosz (ezzel együtt az Élet és Halál) kettősségét és ellentétét vizsgálja, majd rátér Byron *Töredékek* és a Polidori-féle *Vámpír* c. szövegekre. Érdekes a szerző azon megállapítása, amelyet a *Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete* c. alkotás kapcsán tesz, s amely egyben kihatással van a későbbi vámpírirodalom személyiségfejlődésére is. Tehát ezekről az alakokról vagy hősökről már „nem állítható teljes bizonyossággal, hogy gonoszok lennének, mégis, okozóivá válnak mások számára negatív-ártó, pusztító-eseményeknek”. Ez az attribútum csak később válik igazán jelentőssé a „szörnyirodalomban”. Ugyanitt érdekes megközelítést kap a két említett műhöz kapcsolódóan Federico Andahazi-Kasnya *Harmadik nővér* című alkotása.

A következő szerzőnk Krasztev Péter, aki a *Drakula*-regénnyel és annak egy igen fontos aspektusával foglalkozik: az inváziós regény jelenségével, *Vámbéry és Stoker: Rövid vázlat a kelet-nyugati szorongásexport történetéből* című munkájában. Ahogy a szöveg is felhívja rá a figyelmünket, a *Drakula* c. regény készítési fázisaira nagy hatással voltak Vámbéry Ármin (akinek a neve fel is bukkan a regényben) tézisei. Vámbéry kimondottan tartott az orosz birodalomtól, és megszállottan próbálta figyelmeztetni az angol polgárokat annak inváziós erejére. Bram Stokert is az egyik ilyen előadás ragadta magával, bár az is nyilvánvaló, hogy a téma már korábban megszületett (azaz egyértelmű, hogy Vámbéry előadásainak a híre már korábban eljutott hozzá). Ha pedig már az inváziós irodalomról van szó, célszerű definiálni azt: olyan (leginkább közel-keleti vagy kelet-európai) személyekről vagy népcsoportokról van szó, akik és amelyek megismerkednek a nyugati kultúrával, magukévá teszik azt, és így képesek elvegyülni a nyugati társadalomban. Azonban ehhez az is szervesen hozzátartozik, hogy ezek a személyek (főképp vallásuk miatt) a környezetükre erőszakolják a nézeteiket, szokásaikat. Egzotikusságuk ennek ellenére mégis vonzóvá, és egyben veszélyessé is teszi őket a társadalomban, leginkább a nők körében. *Drakula* ezt a „pestist” hivatott megjeleníteni, a Murnau-film magának a betegségnek a terjesztésével ábrázolja ugyanezt. Amint a szerző meg is jegyzi, „a regény csak jóval később, az 1931-es film bemutatása után lett bestseller, de az orosz forradalom után már evidenciának számított, hogy a kelettől érdemes tartani”.

Hegedűs Orsolya *Drakula sleppje* c. írása szintén a *Drakula* c. regény keletkezésének a körülményeire fókuszál. Ezen belül is a közép- és kelet-európai népek (stokeri) ábrázolását mutatja be az olvasónak. Természetesen most nem fogom ismertetni a szlovákok (vagy más népcsoportok) ábrázolását, mindenesetre annyit felvázolok, hogy ruházatukat igen érdekes hibridizáció jellemzi, azaz részben a magyar népviselet, részben a cowboyok egyes ruhadarabjainak ötvözetéből áll. A szö-

vegből kiderül, hogy Stoker értesüléseit Vámbérytól szerezte, aki lehetséges, hogy szándékosan változtatott az európai népek sztereotípiáin, mindenesetre nyilvánvaló, hogy ezeket az ábrázolásokat Stoker „továbbfejlesztette”, s ezzel egy újabb mémet hozott létre a nyugati olvasó számára. Ezek a sztereotípiák viszonylag elég sokáig fenn is maradtak. Ugyanakkor Elizabeth Kostova *Drakula-újraírásában* már nem szerepelnek ezek a torzítások, még ha a regény egyes részei azokon a vidékeken is játszódnak, ahol a stokeri történet. Hegedűs Orsolya szövege a kevesebb néha több elvet követve remekül ellátja a feladatát, felesleges tiszteletkörik (vagy túlírások) nélkül.

A következő szöveg Havasréti József tollából származik, *Széljegyzetek Ady költészete és a vámpírmítosz kapcsolatához* címmel. Ebből a szövegből megtudhatjuk, hogy Ady elviekben olvashatta akár Stoker regényét is, viszont közvetve, vagy közvetlenül sokkalta fontosabb a „gótikus” képzeletkör hatása, amelyeket átszőnek a folklórelemek: temető, titokzatos várak, stb. Havasrétiének nem célja, hogy összehasonlítsa a *Drakulát* Ady költészetével (pedig, ahogy mondják, ez is megérne egy misét), inkább Ady misztikus elemekkel tarkított szövegeit értelmezi a vámpírirodalom „részeként”. Igen érdekes kontextusban tűnik fel a múzsa fogalma, amely (Léda képében) sok esetben kap vérszívó, ragadozó ábrázolást Ady verseiben. Ezt a „jelképet” tovább erősíti a múzsa csókja motívum, illetve túlfűtött szexualitás jellemzi. A csók itt szaporodás nélküli művelteként értelmezhető, pusztán örömszerzés céljából történik, hasonlóképpen, mint általában a vérszívás a vámpírtörténetekben. Akit érdekelnek Ady szövegei, annak ezt semmiképpen sem szabad kihagynia.

Dósa Annamária *A költő és a vámpírok* című szövegében Baka István regényét, *A kisfiú és a vámpírokat* értelmezi. Rámutat annak poétikai „jellegzetességeire”. A regény posztapokaliptikus horizontja némileg visszafordul a gótikus ábrázolásmódhoz, csupán a groteszk túlfokozásával teszi azt. A szövegből megtudhatjuk azt is, hogy a regény igen „közele” relációban áll a stokeri történettel, illetve rájátszik annak filmes adaptációjára is (Lugosi Béla), de ugyanakkor korabeli társadalomkritikát is kapunk.

Kisantal Tamás *A vámpír újjászületései: Nosferatu-filmek* címmel írt szövege a kevésbé „popularizált” vámpírfilmekkel foglalkozik. Azt tudnunk érdemes, hogy az eredeti *Nosferatu*-film valójában *Drakula*-adaptációnak készült, azonban a jogok miatt kénytelenek voltak megváltoztatni néhány dolgot (pl. a neveket), de a főbb elemek egy az egyben megegyeznek az eredeti történettel. Korábban (az 1920-as években) próbálták megsemmisíteni a kópiákat, de szerencsénkre megmaradt néhány másolat, így mind a mai napig élvezhetjük Murnau klasszikussá vált alkotását. Ahogy Kisantal írja, a filmben a figurák mellett fontos szerepet kap a környezet ábrázolása, amely a pszichén keresztül hat (tudva, hogy egy szörny várakozik ránk), tovább fokozva a horrorisztikus hatást. Készült egy remake változata is (Herzog), illetve egy zseniális újraértelmezése is a filmnek (*A vámpír árnyéka*), amelyek remekül tükrözik a korok stílusának változásait

is, így tehát „Nosferatu” mindig képes újjászületni (vagy talán el sem pusztult igazán). A szöveg nagyon pontosan és részletesen értelmezi a három Nosferatu-filmet, mind a stílus szempontjából, de a vámpírfilmek szüzséjén belüli elhelyezkedésüket is.

Vérkörök című szövegében H. Nagy Péter kollázsszerű szerkezetben építi fel mondandóját, s e szerkezet véleménye szerint jól illeszkedik a vámpírmitológia „túlburjánzásához”. Az első részben Gaiman *Hófehérke-átíratáról* és Kostova *A történész* című regényéről ír. A második fejezetben Szécsi Noémi *Finnugor vámpírja*, a harmadikban pedig *Van Helsing* kapja a „főszerepet”. Ez utóbbi részben fontos az az aspektus, amely szerint a legtöbbet nem is maga Drakula, hanem a címszereplő változott az évtizedek során. H. Nagy hivatkozik a filmben szereplő vámpírhölgyek nyilatkozatára, hogy manapság (Júlia szerepe helyett) már a vámpírmegformálás a legtöbb színész nő álma. A cigánylányt (pontosabban cigány hercegnőt) alakító Kate Beckinsale egyébként maga is vámpírikonná vált az *Underworld*-filmek Selene-jének megformálásáért. A következő blokkban az *Alkonyat* és az *Engedj be!* című filmek kerülnek összehasonlításra, egyértelműen (stílusilag, minőségileg, mondanivalójában, és még sorolhatnám) az utóbbi kerül ki győztesen. Teljesen jogosan. Ezt követően pedig a *Legenda vagyok* c. film két befejezéséről esik szó, legvégül pedig China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* c. regényéről olvashatunk, mely utóbbi az oltmolyok létrehozásával a legfurcsább vámpírbrázolásnak számít.

Szécsi Noémi *Finnugor vámpírjáról*, annak posztmodern jellegéről ír Németh Zoltán a következő fejezetben, amely *A halál jelentésének paródiája* címet viseli. A cím tökéletesen összefoglalja a szöveg lényegét – a halott vámpír halála, és annak nemi identitása kerül reflektorfénybe. Külön felhívnam a figyelmet, mint ahogy azt a szerző is tette, a regény narrációs folyamataira. Németh a regényből kiragadott idézetekkel könnyen érthetővé, esetenként poénosabbá tette értelmezését.

A következő egységben a *Vampire* szerepjáték kerül a porondra, amelyet Stemler Miklós hasonlít össze a *Drakulával*, Rice Vámpírkronikáival, illetve George R. R. Martin *Lázalom* című regényével. A szöveg – *Vér, Konspirációk, posztmortem: vámpírok a szerepjátékokban* – „frissességét” tekintve inkább szól a szerepjátékokon felnőtt generációknak, további mélységet adva a játék értelmezésének. A szerző rámutat arra is, hogy a *Vampire the Masquerade* játék egy olyan realiztikus környezetben játszódik, mint a mi valóságunk, csupán sötétített lencsébe nézve – vámpírokkal, vérfarkasokkal stb. A szövegből azt is megtudhatjuk, hogy a különböző folklórelemek ugyanúgy léteznek a *Vampire* világában, azonban a „fajok” sokasága miatt sosem egyszerre hatnak, miként azt olvashatjuk is: „a *Vampire* tehát egyrészt integrálja a vámpírizmusról szóló diskurzusokat, másrészt dekonstruálja is őket”. A szerepjáték lényegében gyűjtőtégelye a posztmodern vámpírregények „mítoszainak”.

A kötet utolsó fejezetében egy rövid áttekintést olvashatunk Rácz I. Péter tollából. A szöveg a *Vérivók: vámpírzene az ezredfordulón*

címet kapta, ebben a részben tehát a heavy- és black metal zenetörténetébe kapunk betekintést a „vámprkultuszok” alapján. A szöveg rövid, érdekes és pattogós, mint egy remek dobszóló.

Természetesen, ahogy manapság a DVD-knél (vagy Blu-Ray lemezeknél) szokás, itt is kapunk bónusz anyagot, mégpedig Baudelaire *A Vámpír* és a *Vámpír metamorfózisa* című verseit. Jár hozzájuk egy rövidke jegyzet is, levezetésképpen.

Összegezve elmondható, hogy *Az éjszaka gyermekei* igencsak fontos tanulmánykötet, egyrészt, mert hiánypótló szakirodalomról van szó, másrészt, mert – sokféle médiumra kitekintve – igen átfogóan értekezik a témáról. Mindenképpen ajánlom azoknak az olvasóknak, akik még jobban meg szeretnék ismerni a vámpírirodalom egyes aspektusait, illetve azoknak is, akik a témával most kezdenek ismerkedni. És, hogy stílusosan zárjam e szöveget: ugyan ki tudhatja? Lehet, hogy a vámpírok valóban közöttünk élnek.

Az éjszaka gyermekei. Tanulmányok a vámpírizmusról, szerk. H. NAGY Péter, Parazita könyvek 6., Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2012.

**Dancing with Jesus Christ
Ecstasy of Saint Teresa 3**

